

ON SEKİZİNCİ YÜZYILDAN BİR KIRKAMBAR: ELİFİZÂDE FEYZÎ MECMUASI*

*Fatma BÜYÜKKARCI YILMAZ***

ÖZET

Edirneli Elifizâde Feyzullah Efendi / Feyzî (ö. 1179/1765) tahsilini Edirne’de tamamlamış, İstanbul’da bulunmuş, Banaluka kazasında görevliyken vefat etmiştir. Kaynaklara göre şiir ve inşada akranlarından üstün, tarih düşürmede oldukça başarılıdır, buna karşın şiirleri yeterince bilinmemektedir.

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları ŞR 484 numarada kayıtlı mecmuada Elifizâde’ye ait bazı kayıtlar ve bir mühür bulunmaktadır. Ayrıca bu mecmuanın Bursa’da yazıldığı kayıtlıdır. Bu mecmuada Elifizâde Feyzî’nin tarih manzumeleri ile bazı şiir ve beyitleri yer alır; tarih manzumeleri, yeni yılın gelmesi, bayram tebriği, Bursa’daki çeşme ve hamam, bazı kişilerin paye almaları, III. Mustafa’nın tahta çıkışı hakkındaki şiirlerden oluşur. Elifizâde tarafından hazırlanan bu mecmuada başka şairlere ait beyitler yanında kerem, kaplıca, ayna, kalem, müzik, gül ve bülbül, şem‘ gibi konularına göre tasnif edilmiş beyitler bulunur. Mecmua ayrıca fal, astronomi gibi konularda mensur metinler de içermektedir.

Hem derleyicisi belli olan hem de içinde barındırdığı metinler açısından karışık mecmualara örnek teşkil eden bu mecmua, kişisel kullanım amacıyla kaydedilen şiirlerin yanı sıra şiirleri hakkında bilgi sahibi olunmayan şair Feyzî’nin şiirlerini içermesi bakımından önemlidir.

Makalemizde ilk olarak mecmuanın derleyicisi, şair Elifizâde Feyzî hakkında bilgi verilmekte, ardından mecmuanın fiziksel özellikleri tanıtılmaktadır. Daha sonra mecmuanın içeriğine geçilerek Feyzî’nin mecmuada yer alan şiirleri, dikkati çeken diğer bazı manzumeler, konularına göre tasnif edilmiş şiirler ile mecmuanın içerdiği mensur risale ve metinler ele alınmaktadır.

Bu mecmua örneğinden ve içeriğinden yola çıkarak hem bir şairi ve onun ilgi alanına giren edebiyat ve bilim alanını tanımak, okuma pratiğini ortaya koymak hem de Osmanlı kültür dünyasını kavramak imkânının olduğunu görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Mecmua / sefine, Elifizâde Feyzullah Feyzî Efendi, tarih düşürme

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Boğaziçi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: fbuyukkarci@gmail.com

**A KIRKAMBAR FROM THE EIGHTEENTH CENTURY:
A MECMUA OF THE ELİFİZÂDE FEYZÎ**

ABSTRACT

Elifizâde Feyzullah Efendi / Feyzi from Edirne, after successfully completing his studies in Edirne, went to İstanbul. He died in 1179 (1765) in Banaluka where he was on official duty. According to written sources he was superior to his contemporaries in verse and prose. He was also successful in isopsephic poems. A few of his poems are available.

The present article focuses on a mecmua compiled by Elifizâde Feyzullah Efendi. It is located in İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları, ŞR 484. There are some records and a seal belonging to Elifizâde in this mecmua. It is also recorded that it was written in Bursa. It contains both the isopsephic poems and some other poems / verses by Elifizâde. The isopsephic ones are celebratory or congratulatory poems on the arrival of a new year, a religious festival, the appointment of some statesman, the accession to throne of Mustafa III, as well as a fountain and a Turkish bath. There are also poems by some other poets and a group of poems on some specific topics like hot springs, mirrors, pencils, music, candles, roses and a nightingales. The mecmua also includes some treatises on different subject such as astronomy.

Mecmuas can be considered as personal collections of miscellaneous records and poems. This mecmua which belonged to Elifizâde contains both poems and some treatises. It is possible to gain valuable insights into the Ottoman cultural atmosphere by studying the content of the mecmua, mainly because it enables the scholar to draw conclusions about the reading and writing practices of its compiler. Therefore, it can serve as a significant source for cultural and historical research.

A very important characteristic of mecmuas is that they might include texts or poems that were either unknown or known but unavailable. This mecmua emerges as a significant source because the compiler is known, and it also contains those poems of its compiler, which are unavailable. This article provides information on Elifizâde Feyzullah Efendi, focuses on the subjects that were of interest to him, and gives details concerning the physical description, the form and content of the mecmua itself.

Key Words: Mecmua / sefine (miscellaneous), Elifizâde Feyzullah Feyzi Efendi, isopsephy (abjad numerals)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Giriş

Şiir, kaside, nazire, muamma, lugaz, ilahi, naat, şehrengiz, hilye, güfte, şerh, tarih, fetva, münşeat vb. şeklinde sınıflandırılabilir. Mecmuaların¹ bir kısmı, genellikle derleyeni belli olmadığından anonimdir. Derleyicisi belli mecmualar ise araştırmacıya, derleyicisine ait bilinmeyen eser veya manzumeler, derleyicisinin hayat hikâyesine dair bilgiler sunabilir. Buna örnek olacak bir mecmua, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları ŞR 484 numarada kayıtlıdır. Bu, hem derleyicisi belli olan mecmualara hem de içinde barındırdığı metinler açısından karışık mecmualara örnektir. İçerdiği bazı kayıtlar ve mühür ile “li-müellifihi, li-nâzımıhi, li-nâmıkıhi” ibareli, Feyzî mahlaslı şiirlerden hareketle bu mecmuanın, Elîfzâde Feyzullah Efendi / Elîfzâde Feyzî’ye (ö. Muharrem 1179/20 Haziran-19 Temmuz 1765) ait olduğu düşünülmektedir.

Bu makalede ilk olarak mecmuanın derleyicisi Elîfzâde Feyzî hakkında bilgi verilecek ve mecmuanın fiziksel özellikleri tanıtılacaktır. Daha sonra Elîfzâde Feyzî’nin mecmuada yer alan şiirleri; ayrıca mecmuada yer alan bazı manzumelere yer verilecektir. Bu mecmuayı diğer karışık mecmualardan ayıran bir özellik de bazı beyitlerin konularına göre tasnif edilmiş olmasıdır. Bunlara da geniş olarak yer verildikten sonra mecmuanın içerdiği mensur risale ve diğer metinler tanıtılacaktır. Böylece hem bir şairin bilinmeyen şiirleri ortaya konacak hem de mecmuanın derleyicisi olarak o şairin okuma zevki ve ilgi alanı da ortaya çıkacaktır. Bunlar bize dönemin zevkini, kültür anlayışını da göstermektedir.

I. Elîfzâde Feyzullah Efendi / Elîfzâde Feyzî

18. yüzyıl şairlerinden Feyzî hakkında en detaylı bilgi veren kaynak Ramiz tezkiresidir². Burada öncelikle Feyzî’nin maharetli bir şair olduğu vurgulanır. Ölüm tarihi için şu mısra verilmiştir:

“Elîfi ola cennetde elîf-i bezm-i hûrî’l-‘ayn”³

Elîfzâde olarak şöhret bulan Feyzî, Edirneli Elîfi’nin oğludur. Babası zarif, zevk ve safa erbabı, rind-meşreptir, Elîfzâde de hoş sohbet birisidir. Tahsilini Edirne’de tamamlamış, sonra Darü’l-hilafeti’l-aliyye’ye gitmiş, bazı büyük kişilere mülazemetlik etmiştir. Ardından Rumeli’de bulunmuş, İnebahtı rütbesinden azl olunmuş, sâlise rütbesine⁴ ulaşamamıştır. 1176 (1762-63) yılı başlarında kazaskerden Pirîzâde Osman Efendi ona Banaluka⁵ kazasını verdiğinde rütbesine kavuşur. Muharrem 1179 (20 Haziran-19 Temmuz 1765)’te görevdeyken vefat etmiştir. Elli seneden fazla yaşayan Feyzî rütbe-i sittîne ulaşmıştır. Arabî ilimlerle ilgilenmemiş fakat şiir ve inşa da akranlarından üstün, tarih ilminde bu sahadakiler tarafından alkışlanan biri olmuştur. Ramiz’e göre ona asrın Vehbî’si (ö. 1809) dense uygundur. Tarih manzumeleri diğer şiirlerinden üstündür, güftarı halk arasında pek bilinmez.

1168 (1754-55) kışında, havanın soğukluğundan Sütlüce ile Eyüp arasındaki deniz donmuş, bu arada asrın şuarası birer tarih söylemişler, Seyyid Hâkim Efendi’nin tarihi makbul olmuştur. Fakat bu tarihte lafzen ve manen ta’miye vardır:

¹ Günay Kut, “Mecmûa”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. 6, Dergâh, İstanbul 1986, s. 170; *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (Haz.: Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım), Turkuaz, İstanbul 2012. Mecmuaların geniş bir tasnifi hakkında bkz. Atabey Kılıç, “Mecmûa Tasnifine Dâir”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, s. 75-96.

² *Râmiz ve Âdâb-ı Zurefâ’sı: İnceleme, Tenkidli Metin, İndeks, Sözlük*, (Haz.: Sadık Erdem), Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1994, s. 245-47.

³ Bu mısradaki tarih 1180/1766-67’dir.

⁴ Rütbe hakkında bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1946, c. III, s. 68-71. Sâlise rütbesi, mülkiye sınıfına ait rütbelere yedincisidir: *age*, s. 69.

⁵ Bosna’da Banya Luka.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Buz üstünden gelen bir kimse geldi didi târîhin
Deniz altmış sekizde tondı buzdan bendeniz geçdim

Ramiz'e göre Elîfi'nin tarihi daha manidardır:

Münâsib geldi kaymak Südlüce'den şehir-i Eyyûb'a

Aynı senede Sultan III. Osman (saltanatı 1754-57) tahta çıktığında Feyzî, bir lihye yazmıştır:

Bir imlâdır bu resm-i hatt-ı Osmânî mübârek bâd

Yine aynı senede şeyhülislâm (meşihat-ı İslâmiyye) olan Vassâf Abdullah Efendi'ye⁶ (ö. 1761) bir tarihi vardır:

Oldı Vassâf-ı cihân müftî-i mevsûfu'z-zamân⁷

Şeyh Enîs-i Mevlevî'nin⁸ 1145 (1732-33)'te ölümüne tarih yazmıştır:

Kutb-ı devrân mürşid-i âlem azîz-i muhterem
Keşti-i ma'nâ-yı bahr-i ma'nevî içre re'îs

Gûş idüp fevtin didiler Feyziyâ târîhini
Gül-şen-i lâhûta göçdi âh Mevlânâ Enîs⁹

Râmiz tezkiresindeki bu bilgilerden sonra *Tuhfe-i Naili*'de Elîfizâde Feyzî hakkında verilen bilgiye bakarsak¹⁰: “Elîfizâde Feyzî: Elîfizâde Feyzullah Efendi, Elîfi Efendi'nin oğludur, Edirneli, Banaluka kadısı, vefatı Muharrem 1179 mil 1765, Banaluka'da medfundur.

Şeyh Mevlevî Enis Dede'nin vefâtına târîhdir:

Kutb-ı devrân mürşid-i âlem azîz-i muhterem
Keşti-i ma'nâ-yı bahr-i ma'nevî içre re'îs

Gûş edip fevtin didiler Feyziyâ târîhini
Gül-şen-i lâhûta göçdi âh Mevlânâ Enîs [1145/1732-33]”

⁶ 70. Şeyhülislâm, Akhisarlı, şiir yazmakta ve sûre okumakta usta, ilim adamı ve hattat, talikte başarılı (d. 1662-ö. 1761). Şiirlerde Abdî ve Vassâf mahlaslarını kullanmış. Abdülkadir Altunsu, **Osmanlı Şeyhülislâmları**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1972, s. 136-37.

⁷ Bu mısra Ramiz'de “el-Mevlâ Abdullâh Vassâf Efendi” maddesinde de geçer. Burada “Oldı Vassâf cihâna müftî-i mevsûfu'z-zamân” şeklindedir. **Râmiz ve Âdâb-ı Zurefâ'sı: İnceleme, Tenkidli Metin, İndeks, Sözlük**, s. 214.

⁸ Edirneli, asıl adı Abdullah, Edirne Mevlevihanesi şeyhi Enis Receb Dede'ye intisap ettiği için Enis Mevlevî adıyla tanındı. Kahire Mevlevihanesi şeyhi, hattat, sülüs ve nesihde başarılı. Muhittin Serin, “Enîs Mevlevî, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 11, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995, s. 241.

⁹ **Râmiz ve Âdâb-ı Zurefâ'sı: İnceleme, Tenkidli Metin, İndeks, Sözlük**, s. 245-47.

¹⁰ Mehmet Nâil Tuman, **Tuhfe-i Nâilî: Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri**, (Haz.: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı), c. 2, Bizim Büro, Ankara 2001, s. 810.

Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i Osmani* adlı eserindeki bilgi ise şöyledir¹¹: “Feyzullah Efendi, Elîfzâde: Banaluka kadısı iken Muharrem 1179'da (Haziran-Temmuz 1765) vefat etti. Yaşı 50'yi aşkın olup şairdir.”

Rıdvan Canım *Edirne Şairleri* adlı eserinde Râmiz tezkiresini kaynak olarak Elîfzâde'ye yer vermiş, şiirleri hakkında fazla bilgi olmadığını belirtmiştir.¹²

Mecmuada yer alan Elîfzâde ile ilgili kayıtlara bakacak olursak; 3a'da 1173 (1759-60) tarihli Feyzullâh Feyzî el-Elîfzâde kaydı ve altında mührü ile karşılaşırız. 43a'da ise “Mahrûse-i Brusa'da tesvîd olunmuşîdi fî 11 B [Recep] 1155 [11 Eylül 1742]” kaydı bulunur. Buna göre Feyzî, bu tarihlerde mecmuayı derlemeye başlamış olabilir. Mecmuadaki bir kıt'asında Feyzî, gurbette olduğunu belirtir ve Bursa'da Küstüm suyunun kenarındaki mevlevihanede ferahladığını söyler (25a). Hayat hikâyesinde Bursa'da görev yaptığı geçmezse de bu kayıttan ve şiirden, ayrıca diğer şiirlerde geçen Bursa ile ilgili unsurlardan şairin bir süre burada bulunduğu anlaşılmaktadır:

Kıt'a berây-ı Mevlevîhâne

Yenişehir görünce eski demler oldu der-hâtır
Neye döndü derûnum şevk u hâlet geldi çün hâne

Bana gurbette **Feyzî** Hak bu kim dârü's-selâm oldu
Kenâr-ı âb-ı Küstüm'de¹³ müferrah mevlevîhâne (25a)

II. Mecmuanın Fiziksel Özellikleri¹⁴

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları, ŞR 484 numarada kayıtlı bu mecmuanın dış ölçüleri 150 x 85 mm.'dir, iç ölçüleri ve satır sayısı başka başkadır. 57 yapraklık yazmanın 33a, 41a ve 57a sayfaları boştur. Talik ve nesihle yazılmıştır, bazı başlıklar, kelimeler ve beyitler kırmızı mürekkepledir. Kâğıdı, krem ve açık krem, orta kalın, aharlı, bir kısmı suyollu, filigranlıdır, bazı yapraklarda lekeler, yer yer hafif mürekkep dağılmaları vardır. Biraz yıpranmış olan cildi, mukavva üzerine sırtı ve kenarları kahverengi deri, kapak yüzleri çehargûşe ebruludur. Kapak içleri ebrulu kâğıt kaplıdır.

Mecmuada bazı hat örnekleri de bulunur: 7b ve 19b'de talik hatlar, 27b'de talik hatla bir kıta, 33b-34a'da Yenişehirli İsmail tarafından 1173 (1759-60) tarihinde yazılmış Arapça bir talik hat, 42b'de Arapça talik hat örneği gibi.

Bu mecmuanın yapraklarında, bazıları siyah mürekkeple tahrirli kırmızı mürekkeple yapılmış, çiçek, yaprak gibi motifler bulunur. Bu bakımdan mecmua, görsel olarak da hoş bir eser olarak karşımıza çıkar ve okuyucuya görsel bir zevk de verir. Bu motiflerin yer aldığı yapraklar: 7b-17b, 18b-19b, 25a-26b, 27b-28a, 29a, 30a-32b, 33b-34a, 35b, 36b-37b, 39a-40a, 42a-b, 44b-45a, 47a, 48b, 50a, 52b.

¹¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani: Osmanlı Ünlüleri*, (Yayına Haz.: Nuri Akbayar, Eski yazıdan aktaran: Seyit Ali Kahraman), c. 4, Tarih Vakfı, İstanbul 1996, s. 36.

¹² Rıdvan Canım, *Başlangıçtan Günümüze Edirne Şairleri*, Akçağ, Ankara 1995, s. 402.

¹³ Küstüm suyu Bursa'dadır.

¹⁴ İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nde bulunan Şevket Rado Yazmaları Koleksiyonu ile Enstitü tarafından satın alınan diğer yazmaların kataloğu, Prof. Dr. Günay Kut başkanlığında, Prof. Dr. Zehra Toska, Yard. Doç. Dr. Fatma Büyükkarcı Yılmaz, Yard. Doç. Dr. Tülay Gençtürk Demircioğlu ve Yard. Doç. Dr. Arzu Atik'ten oluşan proje ekibi tarafından hazırlanmıştır. Proje sonucu hazırlanan katalog yayım aşamasındadır. Kataloglama sırasında bu makaleye konu olan ŞR 484 nolu yazmanın tespiti tarafımdan yapılmıştır.

Mecmuada az da olsa fevâid, yani bazı notlar da bulunur: 1a'da bazı hesaplar, 1b'de *Cilâ-i kulûb* adlı eserde yazılı olduğu söylenen ve günahların bağışlanması için okunması gereken tevbe duası, 2a'da Arapça bir ibare ile Türkçe bir muamma (1a-2a farklı yazılıdır), 2b'de Arapça bir soru ve cevabı, 56b'de "ism-i Yûsuf" ibaresi ile ebcede göre rakam değerinin (156) hesaplanması gibi.

III. Mecmuanın İçeriği

Karışık ve şiir ağırlıklı olan bu mecmuada, 3b'de "mecmua" hakkında ikişer beyitlik dört manzume yer alır. İlk dörtlükte Feyzî, bu mecmuanın baştanbaşa dolmasını diler fakat bu alelade değil, dilberin saçı gibi gönül alıcı bir şekilde olmalıdır:

Yâ ilâhî bu tuhfe mecmû'a
Ser-be-ser toldugun nasîb eyle

Hatt-ı dilberle zülf-i yâr gibi
Dil-firîb oldugun nasîb eyle

İkincisinde irfanla dolu bu mecmua, inci ve elmasla dolu bir gemiye benzetilir. Feyzî, mecmualar için kullanılan "sefine" terimini kullanmıştır:

Beher irfânda işbu mecmû'a
Oldu tâliblere *sefine*-misâl

Kıymet olur mu ol *sefine*ye kim
Ola dürr ü güherle mâl-â-mâl

Üçüncü dörtlükte de bu mecmua, herkes tarafından beğenilen şiirlerle dolu, ma'nâ denizindeki bir gemiye benzetilir:

Eş'âr-ı dil-keş ile bu mecmû'a gûyiyâ
Bahr-i muhît-i ma'nâda işler *sefine*dir

Cins-i cevâhir-i sühan-ı rûh-bahş ile
Bir ârifin yanında leb-â-leb *definedir*

Son dörtlükte şair Tanrı'dan, bu mecmuanın yapraklarını korumasını, sert rüzgârdan dolayı gonca gibi dağılmamasını, cahillerin eline geçmemesini diler:

Demâdem eyle bu mecmû'anın evrâkını mahfûz
Çü gonçe bâd-ı âfetden perîşân olmasın yâ Rab

Hemân bir şâhid-i zîbâya dönmüşdür letâfetde
Girîbân-ı rakîb dest-i nâdân olmasın yâ Rab

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

26b'de mecmua bir bağa, buradaki yeni mazmunlar da taze meyveye benzetilir:

Bâgdır sanki bu mecmû'a-i pâk
Tâze mazmûnlarıdır mîve-i ter

Nahl-bendân-ı ma'ânî şehri
Eylemiş her biri bir arz-ı hüner

Bu fakîrin dahı bu bâg içre
Bir kalem işlemesi kalsın eser

Burada derleyici sanki telif bir eser sahibi gibi, özenle hazırladığı mecmuanın kalıcı olması, gelecek nesillere ulaşması arzusunu dile getirmiştir.

Yine bir beyitten mecmuaların, sahibinin yanında, koynunda taşındığı anlaşılmaktadır:

Mecmû'a gibi koynuma girseydin efendim
Mazmûn u mezâyâ-yı dile vâkîf olurdun (5a)

1. Feyzî'nin Tarih Manzumeleri

Ramiz'e göre tarih düşürmede oldukça başarılı olan Feyzî'nin bu mecmuada, yeni yılın gelmesi, bayram tebriği, Bursa'daki çeşme ve hamam, paye alma, III. Mustafa'nın tahta çıkışı hakkında bazı tarih manzumeleri yer alır.¹⁵

Yeni yılın gelmesi hakkında, 1177 (1763-64) yılına ait tarih manzumesi (5b):

Ta'âla'llâh zihî nev-sâl-i izzet geldi yümnile
Bihamdî'llâh ki eyyâm-ı sa'âdet geldi yümnile

Nola şâdân olursa lütfile sükkân-ı heft-iklîm
Muhakkak âleme hüsn ü letâfet geldi yümnile

Kudûm-i sâl-i yümn-âsârın oldu hükm-i te'sîri
Safâ-yı hâtır ile dehre râhat geldi yümnile

Du'â-yı hayrın âsârı dahı ahkâm-ı zâhirdir
Takarrüb eyledi vakt-i icâbet geldi yümnile

¹⁵ Ayrıca şu eserde onun bir tarih beyti vardır: F. Th. Dijkema, **The Ottoman Historical Monumental Inscriptions in Edirne**, E.J. Brill, Leiden 1977, s. 109-11. Edirne'de Üç Şerefeli Cami'in yanında, Yazıcılar Sokağı'ndaki Makaralı veya Taş Mektep hakkındaki 1162/1748-49 tarihli bir beyit, yine mektep için mermer levhaya yazılıp kapısının üzerine konmuş:

Nevresâ Feyzî didi târîhini elf âferîn
Lâne-i Kumrî-ı Yûsuf dur ki sıbyâna makâm

Dijkema'ya göre bu tarih Nevres tarafından veya Nevres ve Feyzî tarafından da yazılmış olabilir. Nevres-i Kadîm divanında bu tarihe rastlanmamıştır: Hüseyin Akkaya, **Nevres-i Kadîm ve Türkçe Dîvânı: İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım**, 2 c. Harvard Üniversitesi, Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Cambridge Mass. 1996.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Sezâdır **Feyziyâ** tebşîre elhak mısra‘-ı târîh
Cihâna müjde nev-sâl-i meserret geldi yümnile¹⁶
1177 [1763-64]

Yeni yılın gelmesi hakkında bir beyit (16a):
Feyziyâ hüsn-i tefe’’ül ile oldu târîh
‘İzz ü ikbâl ile nev-sâl-i meserret geldi
1174 [1760-61]

Şiblîzâde’nin¹⁷ yaptırdığı çeşmeye tarih (15b):
Teşnegâni âb-ı cûdu ile sîrâb eyledi
Kim semiyî-i Hazret-i Dâmâd fahr-i kâ’inât

Feyziyâ atşâna işrâb eyledim târîhini
‘Ayn-ı Şiblîzâde’den gel içelim mâ’ü’l-hayât
1173 [1759-60]

Ali Şiblîzâde’nin yaptırdığı hayrata bir tarih de Necîb yazmıştır (15b):
Ol sâhib-i hayrât Alî Şiblî-i zâde
Cû-yı himem akıtdı bu bünyâd-ı celîden

Târîh-i **Necîb** oldu su gibi oku mâ al
İç rûh-ı Hasan aşkına bu ayn-ı Alî’den

Bursa’da Aynalı Çarşı’daki hamam hakkında tarih (16a):
Gelip bir tûtî-i gûyâ okur târîhin ey **Feyzî**
Güzellendi ne sûret buldu bu Âyîneli hammâm
1174 [1760-61]

Bayram tebriği hakkında (16a):
Feyziyâ hüsn-i tefe’’ül ile oldu târîh
‘İydımız ıyd-ı mülâkât ede Mevlâ-yı kerîm
1174 [1760-61]

Kahvehane hakkında (16a):
Ziyâde bir güzel düşdü bu târîh
Müferrah kahvehâne bî-bahâne

1174 [1760-61]

¹⁶ “yümnile” kelimesinin “ile” kısmı burada ayrı yazılmamıştır, bu halde tarih 1176’dır. Fakat ayrı, yani “elif” ile yazılırsa 1177 olur.

¹⁷ Bursalı Ahmed, Şiblîzâde Ahmed Çelebi olarak tanınır. XV. yy. sonu ile XVI. yy. başlarında yaşamış bir tasvir sanatçısıdır. Şiirde adı geçen Şiblîzâde bu aileden olmalı: Zahir Güvemli, “Bursalı Ahmed”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 6, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1992, s. 452.

(24a): Bursa mollası Es'ad Efendizâde Şerîf Efendi'nin¹⁸ aldığı Mekke payesi hakkındaki iki tarih

Li-nâmıkîhi Feyzî

Brusa Mollası Es'ad Efendizâde Şerîf Efendi hazretlerinin pâye târîhîdir

Çıkdı ehlullâhdan bir kimse târîhin dedi
'Adlile mansıbdâ Mekke pâyesin buldu Şerîf

1174 [1760-61]

Li-nâzımıhi el-fakîr Elîfîzâde Feyzî

Lutf-ı Bârî ile Mollâ-yı refi'ü'l-kadrin
Pâyesi Ka'be olup sellem-i rif'at geldi

1174 [1760-61]

Aynı kişi için Brusevî Azîz Mollâ Efendi de tarih yazmıştır (24a):
'Înâyetli efendim pâye-i Ka'ben sa'îd olsun¹⁹

1174 [1760-61]

Yine aynı kişi için Behâyîzâde Rahmî Efendi'nin tarihi (24a):
Îlâhî pâye-i Ka'be Şerîf Monlâ'ya sa'd olsun

1174 [1760-61]

(53b): Bursa'da Mısrî Efendi'nin hânkâhında seccâde-nişîn olan eş-Şeyh Ali Efendi hakkında

Li-'ilmi'l-'asr hâdimi'l-fukarâ Şeyh Mısrî Dervîş Alî kuddise sırruhu 1174 [1760-61]:

Ol şeyh-i uluvvü'l-himemin ismi Alî'dir
Bu ma'bed-i âlîde o bir nûr-ı celîdir

Derbân-ı der-i dergeh-i Mısrî ola bir zât
'Asrında o da Mısr vilâyetinde velîdir

Li-nâzımıhi el-fakîr **Feyzî Elîfîzâde**

Mahrûse-i Brusa'da Mısrî Efendi hazretlerinin hânkâhında hâlâ seccâde-nişîn olan eş-Şeyh
Alî Efendi hakkında tesvîd olundu.

III. Mustafa'nın tahta çıkışına tarih (54a):
Li-nâmıkîhi el-fakîr Feyzî

¹⁸ 83. şeyhülislâm, İstanbullu. d. 1717-ö. 1789. Babası 67. şeyhülislâm Mehmed Es'ad Efendi, dedesi 56. şeyhülislâm Ebû İshak İsmail Efendi. 1764'te Bursa kadısı olmuş, ardından Mekke payesine ulaşmış. Abdülkadir Altunsu, *age*, s. 152.

¹⁹ Bu mısradâ tarih 1178 olur. "inâyetli" kelimesi "ye" ile değil de "vav" ile "inâyetlü" şeklinde yazılırsa düzelir.

İşitdim bir münâdî çıkdı Feyzî dedi târîhin
Cülûs oldu serîr-i adle Sultân Mustafâ geldi

1171 [1757-58]

[Hasan'ın hattı hakkında] (15b)

Binde bir düşse sezâdır buna **Feyzî** târîh
Sa'y ile hatt-ı Hasan oldu kemâl-i ahsen

1173 [1759-60]

[Abdâl Murâd'la ilgili bir tarih] (55b)

Mazhar-ı envâr-ı feyz-i h'âcegân-ı nakşına
Zâhir ü bâtında ashâb-ı kemâlin ekmeli

Bu ziyâretgâh-ı vâlâyı münevver eyleyip
Pertev-endâz oldu himmet ile ol nûr-ı celî

Rehgüzâr-ı evliyâullâhı ihyâ eyledi
Rehber-i tevfik ile buldu tarîk-i esheli

Çıkdı bir seyyâh-ı âlem dedi Feyzî târîhin
Açdı dervîşâne yol Abdâl Murâd'a bir velî

1175 [1761-62]

Ramiz'in belirttiği gibi yukarıdaki beyitlere göre Feyzî, tarih düşürmede oldukça başarılıdır.

2. Feyzî'nin Bir Gazeli ve Diğer Beyitleri

Mecmuadaki bazı şiirlerin kime ait olduğu belirtilmemiştir. Bu durum dikkate alındığında beyitlerden bir kısmının Feyzî'ye ait olduğu düşünülebilir. Buraya aldığımız şiirler sadece Feyzî mahlaslı veya ona ait olduğu belirtilen şiirlerdir.

Gazel (28a):

Cevher-i kenz-i Hudâdır sohbet
Ehl-i irfâna atâdır sohbet

Dem-be-dem kalbi ferahnâk eyler
Rûh-ı insâna gıdâdır sohbet

Tesliyet-bahş-ı cihândır yâ Hû
Mürşid-i bây u gedâdır sohbet

Oldu âşıklara ma'cûn-ı hayât
Derd-i uşşâka devâdır sohbet

Feyziyâ biz de safâyâb olalım
Mûcib-i zevk u safâdır sohbet

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Derûnu kec olan zâhid riyâ eyler itâ'atde
Minâre gibidir mescidde dâ'im istikâmetde (8a)

Âteş-i aşkın olur sînede gülzâr-ı na'îm
Beni şâyeste-i vasl eylerisen İbrâhîm (11b)

Yeni kaplıca bir mecmû'a gördüm şehr-i Bursa'da
Varıp Şîrâz'a bend-i ülfet oldum ana sermâda
(muhtemelen Feyzî, 12b)

Görüp ol sâde-rû aksin leb-i havz-ı Brusa'da
Olunca rû-be-rû dermiş o rû sâde bu rû sâde [Brusa'da] (12b)

Gaminla öyle rîzân oldu Bursa'da gözüm yaşı
Ki oldu her ser-i çeşmim bakılsa bir Pınarbaşı
(muhtemelen Feyzi'nin, 13b)

Sehv ile **Feyzî** kibâr-ı asra
İntisâb etme kebâ'irdenmiş (17a)

Dili döndürdün eyâ Yûsuf'um eski şehre
Neyleyim yaptığımı bâ'de harâbi'l-Basra
(muhtemelen Feyzi'nin, 17a)

Yanıp yakılmadan leb-teşnelikten âh hayretten
Şeb-i hicrânın aslâ farkı yok rûz-ı kıyâmetden
(muhtemelen Feyzi'nin, 17a)

Kıt'a berây-ı Mevlevîhâne (25a):

Yenişehri görünce eski demler oldu der-hâtır
Yine döndü derûnum şevk u hâlet geldi çün hâne

Bana gurbetde **Feyzî** Hak bu kim dârü's-selâm oldu
Kenâr-ı âb-ı Küstüm'de müferrah mevlevîhâne

Benimçün girye şimdi bülbül-i nâlâna kalmışdır
Bu mevsimde tebsüm ol gül-i handâna kalmışdır

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Beni dâr etdi devrân **Feyzi**yâ dâr u diyârımdan
Bu hicrin vashı bildim vuslat-ı cânâna kalmışdır (31a)

Rû-siyeh hûb-ı Yemen'dir diyü kasd eylediler
Rûm'a geldikde hemân kahveyi şerbetlediler (37b)

Etdirir vakt-i seherde cilve
Bir yeyim berş iki fincân kahve (37b)

Her seher mâlik eder bizleri mülk-i bedene
Edelim hayr du'â kahveyi îcâd edene (37b)

Li-nâzımıhi el-fakîr **Feyzî**

Ey fahr-i rüsül pâdişeh-i milk-i risâlet
Feyzî kuluna senden olur lütf u inâyet (42a)

Maglûbudur ey kân-ı kerem leşker-i nefseyn
Ashâb-ı Bedir hürmetine eyle şefâ'at (42a)

Li-nâzımıhi

Dikiş tutmaz libâs-ı köhnedir insâna çün isyân
Kumâş-ı tevbeden nev-câme ihsân eyledi Gufrân (42a)

Sanma kim muntazır-ı zevk-i visâlem yâ Hû
Dîde-i cânile müştâk-ı cemâlem yâ Hû (43a)

Mürşidimdir Hazret-i Seyyid Necîb el-Eşrefî
Eşrefiyem Eşrefiyem Eşrefiyem Eşrefî (43a)

Bursa ile ilgili şiirleri gözönüne alırsak şairin içinde yaşadığı mekândan bahsetme ihtiyacını duyduğunu görürüz.

3. Mecmuada Yer Alan Diğer Şairler

Mecmuadaki bazı manzumelerin kimin olduğu belli değildir, bunların bir kısmı yukarıda değinildiği gibi Feyzî'ye de ait olabilir. Mahlasları belli olan şairlere ve şiirlerine gelince: 6b'de Necib'den bir gazel, 10a'da Halefî'den beyit, 8a-15a'da Yahya, İbn Kemal, Muhibbî'den, 11a'da Sabit'ten beyitler, 15b'de Eşrefzâde İzzeddîn Efendi'nin güftesi ile 15b-16a'da tarih beyitleri, 16b-19a'da Sezâyî, Bahtî, Sabrî, Vehbî'den Türkçe, Farsça beyitler, 20a'da Arabzâde İzzeddîn Efendi'nin güftesi, 20b-23b'de Zâde-i Pîrîzâde, Behâyîzâde Rahmî, Câzim, Nevres, Bursa mollası

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

es-Seyyid Şerîf Efendi, Sâmi'nin gazelleri, 24b'de münacat-ı Nahîfî, 27a'da Edirmeli Kâmî'den üç kıta, 31a'da Seyyid Hâkim'den iki kıta, 36b'de Nâbî'den bir gazel, 41b'de İbni Kemâl'den dört beyit, 53a'da Za'îfî ve Kâmî'den beyitler, 54a'da Râgıb'dan üç tarih, 54b'de şairi silinmiş iki beyit ve Râgıb Paşa'nın iki beyitlik cevabı yer alır. Aşağıda bu şairlerden bazılarının manzumelerinden örnekler verilmiştir:

Arabzâde Abdurrahmân Efendi (20a)

Güfte-i Arabzâde Abdurrahmân Efendi hazretleri

Şu rütbe mürtefi' bünyâd durur kasr-ı tevâzu' kim
Riyâz-ı cennete nezzâre kâbildir zemîninden

Bahşî (15a)

Gerçi kâlây-ı vefâ nakd-i murâd üzre degil
Hele bâzâr-ı cefâ şimdi kesâd üzre degil

Eşrefzâde İzzeddîn Efendi (15b)

Bu güfte Eşrefzâde İzzeddîn Efendi hazretlerindir

Nedendir çöl kenârında şeref-yâb olduğu Bagdâd
Cenâb-ı Hazret-i şeyhin mekâmı olduğundandır

Gülün dâ'im hü mâ-veş sâye-endâz olması serde
Tarîk-i Kâdirî'nin gül nişânı olduğundandır

[Hâtemî İbrahim Bey] (23a)

İrişir menzil-i maksûduna âheste giden
Tîz-reftâr olanın pâyına dâmen tolaşır

İbn Kemâl²⁰ (36a)

Bu kadar cürm-i bî-şümârım ile
Magfîret ümmîdimin budur sebebi²¹

Ki buyurdu Hudâ-yı izz ü cell
Sebkâtü rahmeti alâ gazabî

Kâmî Efendi Edirnevî²² (27a)

Zâde-i tab'-ı sühan-sence ihânet etmek
Ehl-i beytine ulaşmak gibidir yârânın

Bıkr-i mazmûnuna düzdâne nigâh etme sakın
Sonra da'vâsını dîvânda görürler anın

²⁰ Bu manzume yayında yoktur: **İbn-i Kemâl. Dîvân: Tenkidli Metin**, (Haz.: Mustafa Demirel), Fakülteler Matbaası, İstanbul 1996.

²¹ Vezin bozuktur.

²² **Edirneli Kâmî ve Dîvânı**, (Haz.: Gülgün Erişen Yazıcı), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-275465/h/kami.pdf>, (ET: 20.08.2013), s. 167. "ihânet" yayında "hiyânet" şeklinde.

Edirnevî Kâmi Efendi²³ (30a)

Edirnevî Kâmi Efendi merhûmun beyt-i lâ-nâzîridir bâlâda olan

Yâsemen dâm kurup dâne dökünce sünbül
Kaçdı gülden öterek sıklığa düşdü bülbül

Kâmi²⁴ (53a)

Anladım tâ o kadar kadr-i şeb-i mehtâbı
Hayra ta'bir edemem düşde görürsem h'âbı

Necib, gazel (6b)

Eyâ mahbûb-ı Hak zât-ı şerifin sırr-ı ekberdir
Seninle sadr-ı a'lâ-yı risâlet dahı efhâdır

Şeref-bahş-ı gurûh-ı enbiyâdır şübhesiz zâtın
Anınçün pâyına sad cânla cümle cebhe-güsterdir

Meded-sâz-ı kamu erbâb hâcât-ı kıyâmetsin
Sözün makbûl-ı dergâh olduğu gün gibi azhardır

Sen ol sultân-ı zîşân hâzin-i gencîne-i Hak'sın
Cenâbından nigâh-ı iltifâta külli efkardır

Garîk-i bahr-i isyânım **Necibâ** gerçi kim ammâ
Efendim eşfak-ı vehm mücrimîne rahmi ekserdir

Rumeli sadrının güftesi - Râgıb Paşa'nın cevabı (40b)

Güfte-i Sadr-ı Rûmeli

Ey nûr-ı rûh-bâsıra vey merdüm-nazar
Allâh etmesin seni âzürde-i keder

Sâhib-kemînesinde iclâle yüz sürüp
Bu Cum'a dahı afv u inâyet ricâ eder

Cevâb-ı Râgıb Paşa

Ey menba'-ı fezâ'il vey ma'den-i hüner
Endûh u renc zâtınıza bulmasın zafer

Olmakda gerçi şevk-i telâkî kemâlde
Bu Cum'anız da eylesin ârâm ile güzzer

Rahmî Efendi Behâyîzâde (21a)

Gazel-i Rahmî Efendi Behâyîzâde

²³ Age, s. 319. "düşdi" yayında "girdi" şeklinde.²⁴ Age, s. 276, gazel 207, matla beyti.

Bu nakş-ı pür-garîbe kıl nazar tâ devr-i Âdem'den
Muhassal nâm-ı nîkû almadır matlab bu âlemden

Çıkar bir gün beyâza nîk ü bed sırr-ı derûn cümle
Bu ma'nâ münfehîmdir safha üzre nakş-ı Hâtem'den

Yine bîm ü hatar hâtırda var ersen de maksûda
Çıkılmaz nerdübân-âsâ merâma râh-ı eslemden

Bu âlem tev'em-i renc ü kederdir şübhesiz ey dil
Nazar olsa elem zâ'il olur mu lafz-ı âlemden

Teceddüd etmede ahkâm-ı âlem nev-be-nev **Rahmî**
Kühen takvîme bakmazlar işâret olsa mülhemden

Sâmî Efendi²⁵ (23a)

Gazel-i **Sâmî Efendi**

Kaçan kim nükte-senc olsa²⁶ açar ol mâh-ı gül-fem fem
Rumûz-ı alleme'l-esmâdan urmaz dahî Âdem dem

Kelâm-ı pür-kelâm-ı ta'ne tîg [ü] tîr te'sîri²⁷
Onulmaz degme hâlile Mesîh eyleser merhem hem

Şu denli telh-kâmem kim gam-ı encâm-ı hicrinde²⁸
Ki şevk-i şehd²⁹ hâsıl eylerim ger nûş edersem sem

Neden mesrûr ola vaslınla gayr³⁰ ey şâh-ı ferruh-ruh
Muhîbb-i sâdıkın kalbinde dâ'im oldu müdgam gam

Habâb-âsâ felekler muztaribdir dûd-ı âhımdan
Feriştehler³¹ edelden **Sâmiyâ** âfâk[ı] giryem yem

Seyyid Hâkim (31a)

Olmaya cây-ı ferah gûşe-i tefrîd gibi
Hil'at-i fâhire yok cübbe-i tecrîd gibi

Hâkimâ gûş-ı sürûş-ı melekûta erişir
Med-i âhım seherî nâle-i temcîd gibi

es-Seyyid Şerîf Efendi, Bursa mollası³² (22b)

²⁵ Fatma Sabiha Kutlar, **Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî, Divân**, Ankara 2004, s. 519.

²⁶ Yayında kelime “olup” şeklinde.

²⁷ Yayında mısra “Kelâm-ı pür-kelâm-ı ta'n-i ta'n-i tîr-te'sîri” şeklinde.

²⁸ Yayında “Şu denli telh-kâmem kâm-i gam-encâm-ı hecründen” şeklinde.

²⁹ Yayında kelime “zevk” şeklinde.

³⁰ “gayr” kelimesi yayında yok.

³¹ Kelime yayında “Fîrâkiyla” şeklinde.

³² Bkz. dipnot 18.

Gazel-i es-Seyyid Şerîf Efendi Mollâ-yı Brusa

Her zamân himmet husûl-i matlab îcâb eylemez
Nahl-i bârân-ı şitâ bî-vâkt sîrâb eylemez

Rûtbe-i nûr-ı tecellî bir degil seyr eyle kim
Mâhtâbın hâletin bî-şübhe (...) eylemez

Mezheb-i uşşâkda tâ'at dü bâlâ olmasa
Ebruvân-ı yâr îmâ-yı dü mihrâb eylemez

Çeşm-i mahmûrundan el hem-bezm-i agyâr oldugun
'Aş u nûşu yohsa câm-ı la'li işrâb eylemez

Şartı tanzîrin müsâvât olsa da hâmem Şerîf
İhtiyâr-ı tarz-ı îcâz eyler itnâb eylemez

Zâde-i Pîrîzâde (20b)**Gazel-i Hazret-i Zâde-i Pîrîzâde**

Sanman kumâş-ı hüsne hat-ı nev ziyân verir
Cedvel-keşîde Mushaf'a benzer ki şân verir

Lezzet verirse besteye âhir miyân verir
Tanbûr u nâya revnakı def ü kemân verir

Bir nagme erdi gûşuma gülşende dün gece
Bülbül müdür ki mürde dil-i zâra cân verir

Bir gül yanaklı âfete dil mübtelâ olup
Bülbül-misâl gülşen-i nazma zebân verir

Ma'cûn-ı vasl-ı şerbet-i rümmân-ı büsesi
Za'f-ı kuvâ-yı cismime tâb [u] tûvân verir

Agyâra bî-tekellûf eder arz-ı mû-miyân
Yan yan bakar bu bendeye geldikde yan verir

Terk-i vatan ederse cevâhir azîz olur
Ehl-i kemâle sanma ki gurbet ziyân verir

Sündüs-tırâz-ı câme-i nazma nazîredir
Revnak verirse sâhib-i mu'ciz-beyân verir

4. Konularına Göre Tasnif Edilmiş Şiirler, Beyitler

Mecmuada yer yer aynı konudaki beyitler bir araya getirilerek kaydedilmiştir. Bunlar kerem, kaplıca, ayna, kalem, gül ve bülbül, âh, rüzgâr, şem, hâl ve hat, kahve hakkındadır, ayrıca

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

müzikle ilgili beyitler de vardır. Bunların birçoğunda mahlas yoktur (şairi tespit edilebilenler köşeli parantez içinde verilmiştir):

Ebyât-ı kerem (9b)

Etmez kerîme mâ-melekin bezl eden zarar
Yerden sehâb-ı şebnem alırsa matar verir

Nedîm-i bezm-i hâsü'l-hâs eder eyyâm-ı hâtemde
Kerem dedikleri bî-kes aceb şimdi ne âlemde [Yazıcızâde?]

Ben ne hâkim ki kemâl-i kereme lâyıık olam
Kendi hâk-i kademin kendi kemâl-i keremin

Mahrem olan erbâb-ı kemâle elem-âsâ
Bî-gâne olur meşreb-i nâsa kerem-âsâ (Vehbî)

Kerem-dârân-ı âlem-râ direm nîst
Direm-dârân-ı âlem-râ kerem nîst [Şeyh Sadî]

Ebyât-ı kaplıca (12b)

Kaplıca havzı içinde gören ol sîm-teni
Câha üftâde sanır Yûsuf-ı gül-pîreheni [Nabî]

Yeni kaplıca bir mecmû'a gördüm şehr-i Bursa'da
Varıp Şîrâz'a bend-i ülfet oldum ana sermâda
(Nâmıkahu, muhtemelen Feyzî)

Görüp ol sâde-rû aksin leb-i havz-ı Brusa'da
Olunca rû-be-rû dermiş o rû sâde bu rû sâde [Brusa'da]
(Elîfzâde)

Siyeh fûtayla gör germâbede ol mâh-ı tâbânı
Eger görmek dîlersen zulmet içre âb-ı hayvânı

Gurûr etme libâs-ı fahr ile ömrüm cihândır bu
Kabâ-yı cismini kor bunda herkes câmekândır bu

Verdi hammâma şeref ol sanem-i sîm-endâm
O perî olmayıcak âteşe yansın hammâm [Nevizâde Atayî]

[Ayna] (17b)

Rûy-ı mir'âta bakar her gelen erbâb-ı nazar
Olmaz âyînesiz elbetde dükân-ı berber

Yüzün ayına âyîne meger da'vâ-yı hüsn etmiş
Anınçün asa koydular anı dükkân-ı berberde

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Âyîne gibi herkese yüz vermesin ol mâh
Bir bağı yanık âşıkın ugrar nefesine [Bakî]

Mir'âtda görüp hüsnünü ol şûh demez mi
‘Aklım gidiyor kaldırın âyîneye düşdüm

[Müzik] (18a)

Makâmâtı gezip pervâz edersin
Bize geldikde ey şeh nâz edersin

Evc eyle dedim bûseliki bana hicâzda
Bir gayrı makâm tutdu bize etdi o şeh nâz

Terennüm eyler iken ağzın öpdüm
Dedi bunun hevâsı bûselikdir

Ebyât-ı hâme (25b-26a)

Gel ey kilk-i sühan-pîrâ-yı i'câz
Yine mâ nahnü fihe eyle âgâz

Gel ey kilk-i siyeh ta'rif-sâz ol
Dırahşâna nizâm ol ser-fîrâz ol

Şevkile raks ederek yollara düş ey nâme
Ben garîbin haberini ilet ol hoş nâma

Hoşâ ol nâme-i serbeste kim dildârdan geldi
Dahi açılmadık bir goncadır gülzârdan geldi [Veysî]

Mektûb-ı da'vet ile uçurdum kebûteri
Şâhin bakışlı yâr umaram okuya gele

Gel ey hâme yine midhat-nüvis ol
Harîf-i nazm-ı pîrâya enîs ol

Şevk-i hevâ-yı câh ile çok eyledi nagam
Kesdi harîri bülbül-i hoş-lehçe-i kalem

Yârdan gayrı sakın bir kişiye açılma
Keşf-i râz etmeyesin hâme gibi her hâma

Gonce-veş ellere kat kat gele mektûbların
Ben olam bir varaka ey gül-i handân müştâk

İşbu mektûb-ı meveddet size buldukda vusûl

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Umarız kim edesiz dest-i mürüvvetle kabûl

26a Derdimiz havsala-i hâmeye sıgmaz **Nâbî**
Anı vâbeste-i hengâm-ı mülâkât ederiz

Söyleş ey **Vecdî** ehâdîs-i gamî hâme ile
Hem-zebân yok sana dünyâda kalemden gayrı

[**Ney**] (26a)

Zümre-i nâdirâmî âyîn-i semâ‘dan areler
Mevlevîlerle asâ-yı nâyılar baş pareler

Va‘d etmişiken bezme kudûmun neye döndü
‘Uşşâka külâh oynadı yatdı Dedezâde

Demsâz eylemez nâle-i dilsûzuna nâyîyi
‘Âkil ise neyzen kosun ey dil bu hevâyı

Neydigin fehm edesin dinle sadâ-yı nâyı
Keşf eder sırr-ı dem-i Hazret-i Mevlânâ’yı

Ebyât-ı gül bülbül (29b-30a)

Gül gülşeni terk eyledi sohbet sana kaldı
Bülbül yine meydân-ı muhabbet sana kaldı [Nabî]

Güle güş etdiremez yok yere bülbül anlar
Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur kim dinler [Kâmî Mehmed Efendi]

Kimini sevdi Hudâ kimini sevdâda kodu
Gülü ârâyış edip bülbülü gavgâda kodu [Cenânî?]

Koparmagile göstereceğin cemâlin güllerin eller
Koparmak ile güller tîz solar zîrâ ki el eller

Bülbüle sanma belâ kendi gülünden geldi
Başına geçdi kafes kendi dilinden geldi

Bülbül-i şeydâ nice âh etmesin gülzârda
Yılda bir gül açılır ol da miyân-ı hârda [Sadî-i Cem]

30a Yâsemen dâm kurup dâne dökünce sünbül
Kaçdı gülden öterek sıklığa düşdü bülbül
(Edirnevî Kâmî Efendi)³³

³³ Bkz. dipnot 22 ve 23.

Ebyât-ı âh (30b)

Sana Ferhâd olalı ey şeh-i şîrîn-güftâr
Âh der âh işidir kûh-ı belâda dil-i zâr

Kendi de bir güzele âşık-ı şeydâ olmuş
Âh der âh işidir şimdi o şâh-ı hûbân

Nola âhımla assam tâk-ı arşa anberîn perde
Beni lebrîz-i sevda etdi bir şûh-ı siyeh-çerde

Gerek tut derd-i aşkımdan gerek cânâ cünûnumdan
Ser-i kûyunda bir âh eylemek kopdu derûnumdan

Ruhsârın üzre ol hâl hâl üzre ol siyeh mû
San âteş üzre anber anberde dûd-ı hoş-bû

Enîsim yok durur hicrân şebinde âhdan gayrı
Kimesne hâlime vâkıf degil Allâh'dan gayrı

Âh ile nâ'il-i vuslat olamazsın ey dil
Öyle **Kâlâyî** sana båd-ı hevâ vermezler

Ebyât-ı rûzgâr (31b)

Girdâb-ı gamda sarsar-ı âhımla fûlk-i dil
Elbetde bir kenâra çıkar rûzgâr ile

Yürü deryâ-dil olup eyle tahammül yohsa
Rûzgârın önüne düşmeyen âdem yorulur

Yanmış derûnu makdemine intizâr ile
Şâh-ı çınâr pençeleşir rûzgâr ile [Nabî]

Fûlk-i dil çıkmadan³⁴ kenâra dahı
Rûzgâr atdı bir diyâra dahı

Dahı ben şimdi bildim rûzgârın neydüğün ey dil
Bilinmezmiş safâ-yı vasl-ı yârile geçen demler

Bin yıl da ömrü olsa kişinin ne kârı var
Nûh'un da bir müsâ'ade-i rûzgârı var [Tal'atî]

Târumâr eyler hemân evrâk-ı ıyşî rûzgâr
Bir ser-âmed gonceyi bir lahza handân görmesin

³⁴ “çıkmadan” kelimesinden sonra “bir” kelimesi varsa da vezin bozulduğu için çıkarıldı.

Dil hevâyî olmada esdikçe bâd-ı nev-bahâr
Bu hevâlar âdeme azm-i gülistân etdirir [Şeyhülislâm Yahya]

Hevâ-yı aşka uyup kûy-ı yâra dek gideriz
Nesîm-i subha refikiz bahâra dek gideriz [Nailî-i Kadim]

Ebyât-ı şem‘ (32a)

Rub‘-ı meskûnda olan dûde-i şem‘-i isyân
Bir yere gelse ruh-ı rahmete bir hâl olmaz (Sa‘dî)

Gece pervânelele bezmi germ-â-germ idi şem‘in
Seher bakdık ne şem‘-i meclis-ârâ var ne pervâne [Şeyhülislâm Yahya]

Şeb-i hicrânı gönül söyle ruh-ı cânâna
Şem‘e söyler gece her vâkı‘asın pervâne

‘Aşk odu evvel düşer ma‘şûka andan âşika
Şem‘i gör kim yanmadan yandırmadı pervâneyi [Fuzulî]

Nâr-ı gam nûr-ı safâ hep bir çerâğın pertevi
Çeşm-i irfânile baksan arada bîgâne yok [Ali Edirneli?]

Şem‘-i ümmîd hele bir âh ile sûzân olsun
Hele sabr eyle biraz şâm-ı garîbân olsun

Ebyât-ı hâl ü hat (32b)

Hâlin nola men‘ etse bizi bûs-ı lebinden
Bu habb-ı mu‘anber o şarâbın bedelidir

Hâl-i siyeh miyân-ı dü ebrû-yı yârda
Şehbâz-ı hüsnür ki per açmış şikâr arar

Rûyun üzre görünen ol hurde hurde hâller
Habbetü’s-sevdâ mıdır dedim dediler habb-ı nûr

Hîç kendimi bilmem görelî dâne-i hâlin
Etdi dilimi hırmen-i âteş ruh-ı âlin

Hatı geldikde bize râm oldu
Ne yaman yerde gün ahşam oldu

İki per gibi zuhûr eyledi hat rûyunda
Murg-ı hüsnün acabâ niyyeti pervâza mıdır [Nabî]

Sevdâ-yı zülfü dilde belâ-yı siyâh iken
Hat geldi rû-yı dilbere şimdi kazâyı gör

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Hat geldi rû-yı dilbere ben kaşdayım dahi
Ahşam erişdi seyr-i kemân-keşdeyim dahi

[Berş] 36b

Gazel-i Nâbî³⁵

Mâye-i mâ'ide-i cândır berş
Merhem-i kalb-i perîşândır berş

Hâl-i ruhsâr-ı safâ-yı³⁶ afyon
Turre-i ânız-ı irfândır berş³⁷

Rütbe-i neş'esin idrâk edene
Âb-ı hayvân ile yeksândır berş

Renc ü endûh komaz dillerde
Bâd-ı zehr-i gam-ı devrândır berş

Girseydi ele vakt-i seherde çekilirdi
Tahsîl-i dimâg eylemege berş-i rahîkî

[Kahve] 36b-37a

Kahve sevdâsını sükker giderirmiş derler
Sâkiyâ la'lin ile kahveyi zemzemle de sun [Nabî]

37a Künc-i ferâg ehl-i dile kahve-hânedir
Hab ile kahve murg-ı dile âb u dânedir

Sunulmadı bana kahve demesin
Nasîbin var ise gelir Yemen'den

Ân siyeh-rû ki nâm-ı o kahve
Mâni'ü'n-nevm kâti'ü's-şehve

Humlar şikeste câm tehî yok vücûd-ı mey
Etdin esîr-i kahve bizi hey zamâne hey [Sanî-i Sanî]

Şerbet-i la'l-i revân-bahşına âlem teşne

³⁵ **Nabi Divanı**, (Haz.: Ali Fuat Bilkan), 2. bs. Akçağ, Ankara 2011, s. 723, gazel 358.

³⁶ Yayında "safâdur" şeklinde.

³⁷ Yayında bu beyitten sonra bu mecmuada olmayan beyit: "Virür insâna hayât-ı ebedî / Cân-bahâ olsa da erzândır berş".

O cefâ-pîşe letâfetle bir içim sudur

Ebyât-ı kahve (37b)

Sen sen ol ehl-i keyf olan yerde
Eksik etme kahveyi bir ferde

Kahvedir pür-şevk eden vakt-i seherde bu dili
Tâ sabâh-ı haşre dek şâd ola rûh-ı Şâzelî

Her seher etmede teşvîk beni
Bir siyeh-çerde o şûh-ı Yemenî

Rû-siyeh hûb-ı Yemen'dir diyü kâd eylediler
Rûm'a geldikde hemân kahveyi şerbetlediler

Etdirir vakt-i seherde cilve
Bir yeyim berş iki fincân kahve (**Feyzî**)

Her seher mâlik eder bizleri mülk-i bedene
Edelim hayr du'â kahveyi îcâd edene (**Feyzî**)

[Fal] 39b

Rûyun üzre görinen ol hurde hurde hâller
Kumda oynasın begim şimdengirü remmâller

Şeb-i yeldâyı müneccimle muvakkit ne bilir
Haste-i derd-i dile sor gece kaç sâ'atdir [**Sâbit**]

5. Dikkati Çeken Bazı Beyit ve Şiirler:

Mecmuada dikkati çeken pek çok beyit varsa da buraya küçük bir kısmı örnek olarak alınmıştır. Bunlardan çoğunun şairi belli değildir. Burada verilen örneklerde şairi tespit edilebilenler kaydedilmiştir. Aşağıdaki "zâde" redifli beyitlerin her birinde farklı bir hayal yer alır:

40a Zeyd ü amrû_ oldu anın aşkı ile üftâde
Verdi fetvâ-yı muhabbet yine Müftîzâde

Görenler dest beste saf-be-saf hep cümle hayretde
'Acab mi kendiye uşşâkı uydursa İmâmzâde

Câmi'-i hüsnüne uşşâkı edip âmâde
Artdırır kâmeti mahfilde Mü'ezzinzâde

Va'd etmişiken bezme kudûmun neye döndü
'Uşşâka külâh oynadı yatdı Dedezâde

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Hasm-ı agyâr ile da'vâmızı fasl etmek için
Bizi ihzâr-ı huzûr eyledi Çavuşzâde

Bildi sâbit-kadem olduğumuzu da'vâda
Huccet-i aşkımı imzâladı Kâdîzâde

Anın germ ülfetin bildik siyeh-rûlarla tenhâda
Bizi böyle komasın bön yerine Kahvecizâde

Çehre-i zerdi nümûne getiren nâşâda
Kapmasın söyle bucag (?) ile Tütüncüzâde

Şol kadar mihr-i muhabbetle olur âmâde
Sarılr gördüğü ahhâba Hasîrîzâde

Olur la'ı-i nemek-rîzini şemm eden ser-âzâde
Sudâ'-i hasrete keskin devâdır Sirkeçizâde

Aşağıdaki beyitler daha çok nasihat içerikli veya felekten şikâyet hakkındadır:

Dolâb-âsâ derûnunda nihân et duymasın kimse
Sakin ifşâ-yı râz etme olup agzı açıklardan (9a)

Evvel yudul da sonra başla sen de yutmaga
Bâzîçe-gâh-ı devletin öğren kumarını (9a)

Çeşm-i insâf gibi ârife mîzân olmaz
Kişi noksânını bilmek kadar irfân olmaz (14a)

Men' etmege sehm-i sitem ü cevr-i sipihri
Allâha tevekkül gibi muhkem siper olmaz (14b)

Kaldım ayakda diyü gam yeme dünyâdır bu
Bulunur mansıb u câh elde hüner sag olsun (14b)

Ehl-i irfân ile külhanda geçinmek yegdir
Cühelâ ile huzûr eylemeden gülşende (Ruhî-i Bagdadî³⁸, 15a)

Dost medhinden ne assı zemm-i düşmenden ne gam
Fârîg ü âzâdeyim birdir yanımda medh ü zem (Şem'î³⁹, 17a)

Eylesen tûtîye ta'lîm-i edâ-i kelîmât
Sözü insân olur ammâ özü insân olmaz (Fuzulî⁴⁰, 18a)

³⁸ **Bağdatlı Rûhî Dîvânı**, (Haz.: Coşkun Ak), Uludağ Üniversitesi, Bursa 2001, c. 2, s. 976, gazel 1017, "huzûr" kelimesinin yerine yayında "safâ" vardır.

³⁹ **On Altıncı Yüzyıl Şairlerinden Prizrenli Şem'î'nin Divanının Edisyon Kritiği ve İncelenmesi**, (Haz.: Murat Ali Karavelioğlu), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219046/h/girisprizrenlisemi.pdf>, (ET:23.08.2013); s. 96, gazel 115, matla beyti.

Zevâli gussasın çeksın diyü ni‘met verir yohsa
Felek ehl-i dilin sanman ki mesrûr oldugun ister
(Şeyhülislâm Yahya, 57. Gazel, 18b)

Bîd âba demiş senin lütfundan
Dem-be-dem reşha-i zülâl içeriz

Âb bîde demiş ki biz de senin
Sâye-i devletinde hoş geçeriz (27b)

Merdüm-i dîde-i giryânda hayâl-i hat-ı nev
Gûyiyâ sâhil-i deryâda Bebek bâğçesidir (11b)

Yâr ile leb-be-leb olma be kabak
Be kabak bak be kabak bak be kabak (10b)

6. Mensur Kısımlar

Mecmuada mensur fakat ayrı risale olarak ele alınamayan kısımlar da bulunur. Bunlardan biri 45b-46a, 47a’da yer alır, bazı “meşhur”lar hakkındadır ve adeta bazı terim ve mazmunları içeren bir metin mahiyetindedir. Bu gibi metinler bazı farklarla diğer bazı mecmualarda da karşımıza çıkabilir:

Der beyân-ı meşhûrât (45b-46b)

(1) Azimet-i hazretullâhı te‘âlâ celle celâlehu, kurb-ı hazret-i Muhammed salla’llâhu te‘âlâ aleyhi ve sellem (3) sıdk-ı Ebû Bekir, adl-i Ömer, hayâ-yı Osmân, şecâ‘at-ı Alî, vahşet-i Âdem aleyhi’s-selâm, (4) Ömr-i Nûh (‘m)=[‘aleyhi’s-selâm], sabr-ı Eyyûb, hüzn-i Ya‘kûb (‘m), hüsn-i Yûsuf (‘m), (5) sofrâ-i Halîl (‘m), gurbet-i Yûnus (‘m), âvâz-ı Dâvûd (‘m), Hutbe-i Şu‘ayb (‘m), (6) saltanat-ı Süleymân (‘m), asâ-i Mûsâ, ihyâ-i İsâ, bükâ-i Yahyâ (‘m), (7) zecr-i Cercîs (‘m), mükâleme-i Mûsâ (‘m), enbiyâ-i Benî İsrâ’îl (‘m), ulemâ-i ümmet-i Muhammed (‘m), (8) ictihâd-i İmâm-i A‘zam, heybet-i Hamza, zehr-i Hasan, şehâdet-i Hüseyin, (9) tasavvuf-ı Hızır, hayât-ı İlyâs, muhabbet-i Veys el-Karânî, ziyâret-i Medîne-i münevvere (10) tavâf-ı Beyt-i mükerreme, izzet-i Hacerü’l-esved, hâsiyyet-i Zemzem-i şerîf, havâss-ı (11) ism-i a‘zam, h‘âb-ı Ashâb-ı kehf, hikmet-i Lokman, akl-ı Aristo, (12) ilm-i Eflâtûn, talismâ-i Aristatâlis, tıbb-ı Câlînûs, seyr-i İskender, (13) nâr-ı Nemrûd, zulm-i Şeddâd, adl-i Nûşirevân, şatranc-ı Leclâc, nerd-i Büzürcmihr, (14) mâl-ı Kârûn, kuvvet-i Rüstem, hatt-ı Yâkût, sehâ-yı Hâtem, câm-ı Cem, (15) bâğ-ı İrem, aşk-ı Mecnûn, fesâhat-ı İmreü’l-Kays, kasâ’id-i Enverî, (16) evsâf-ı Firdevsî, gazeliyyât-ı Sa’dî, sûz-ı Husrev, elfâz-ı Hâfız, (17) hayâlât-ı Kemâl, rubâ’iyyât-ı Ömer Hayyâm, mukatta‘ât-ı İbn Yahyâ, münşe‘ât-ı (18) H‘âce-i Cihân, letâyif-i Basrî, mu‘ammât-ı Mîr Hüseyin, pendhâ-yı H‘âce-i (19) Attâr, mesnevî-i hazret-i Hudâvendigâr, hicv-i Sûzî, enbiyâ-i Şâm, (20) evliyâ-i Bağdâd, pîrân-ı Horâsân, sâlihân-ı Yemen, merdân-ı Hind, (21) garîbân-ı Kişmir, gâziyân-ı Rûm, hükemâ-yı Yûnân, ulemâ-yı Tâtâr, (46a-1) âb-ı Nîl-i mübârek, hevâ-yı Tebrîz, hâk-i Hind, la‘l-i Bedehşân, (2) sürme-i İsfahânî, akîk-i Yemen, ibrişim-i Esterâbâd, hurmâ-i Medîne-i münevvere, (3) kürk-i (?) İbâhîm bin Edhem, ganem-i Şu‘ayb (‘m), nâka-i Sâlih (‘m), kebs-i İsmâ‘îl (4) Burâk-ı Muhammed aleyhi’s-selâm, Döldül-i Hazret-i Alî, Kitmîr-i ashâb-ı Kefh, (5) helâk-i Nemrûd, gark-ı Fir‘avn, husûmet-i

⁴⁰ **Fuzûlî: Türkçe Divan**, (Haz.: Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgân Cunbur), Türkiye İş Bankası, Ankara 1958, s. 482.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Ekrâd, inâd-ı Yehûd, (6) şerr ü şûr-ı Yezîd, sihr-i Sâmirî, mekr-i zenân, rîh-i akîm, (7) Tûfân-ı azîm, bünyâd-ı Şeddâd, nebâtât-ı Hind, sîmyâ-yı Ebû Alî Sînâ, (8) erre-i Zekeriyâ ('m), nakş-ı bûkalemûn, mâr-ı Dahhâk, menâfi'-i tiryâk, (9) misk-i Hoten, hûbân-ı Pârs, letâ'if-i Nasreddîn, medh-i Hassân, (10) berekât-ı Mısr, âb u hevâ-yı Şâm, kumâş-ı Haleb, petmez-i Ayntâb Afyonkarahisâr, (11) külâh-ı Konya, dolâb-ı Hamâ, nuhâs-ı Tokat, kumâş-ı sûf-ı Engûri, Yemen kahvesi, (12) elmâ-yı Sînâb, erik-i Amâsiyye, basdırma-i Kayseriyye, fincân-ı Kûtâhiyye, (13) sâbûn-ı İzmir, alaca-i Magnîsâ, sirke-i Mudâniyye, çanak-ı Bogazhisâr, (14) karpuz-ı Lâpsekî, kestâne-i Bursa,⁴¹ enâr-ı Gemelek, misket-i Bozcaada, (15) Elmiye(?) kaymağı, Midilli peyniri, Sakız etmeği, İstanköy çınarı, (16) Kuşatası üzümü, İzmir siyahı,? Girid lâdini ve sâbûnu, Mardin erigi, (17) Adana balı, Ayrıboz sucugu, Estife (?) lülesi, Selânîk peştemâlî, (18) Karaferye havlısı, Praveşte ihrâmı, Tekfûr tağı feştesi, (19) İstanbul'un rahikî berşi, Galata şarâbı, Üsküdâr üzümü, (20) Hisâr'ın kirâsı, Eyyûb'un kaymağı, Çekmece balığı, Silivri karpuzu, (46b-1) Çorlu peyniri, Borgos lülesi, Kırkkilisâ petmezi, Babaeskisi kavunu, (2) Hafsa kasabası saltası, Edirne rûgân devâtı ve rûy-ı nigâr üzümü, ve devâ-i (3) miskî ve helvâsı ve miskî sabûnu, Filibe'nin pirinci, Karlova'nın kara alsan (4) erigi, Vastanmaka'nın (?) soganı, Tâtârpazarı döşek ihrâmı, (5) İzlâdî döşemesi, Eski Zagra emrûdı, Kızanlık elması, Serfece (6) erigi, Samako timuru, Bosna taşı, Benaloka seccâdesi, Yanbolı (7) kebesi, Cezâ'ir ihrâmı, Manâstır ketânı, Kefe yağı, Drama pirinci, (8) Vedîne (?) kavunu, Ulâhtuzu, Köprülü sarığı, Kışmır şalı, Karacalar (9) kuşacı, Yanya gülâbı, Kumla üzümü, Tirleye zeytini, Çınarcık kabacı, (10) Mekrî zeytini, Vize toprağı, tayn-ı mahtûm eylemeye.

Meşhûr olan esâmî-i duhân (47a)

(2) Yenice duhanı, Vardar duhanı, Urmiye duhanı, Kırçali duhanı, (3) Pürsıçan (?)duhanı, Karlova duhanı, Eyneli duhanı, Taşlık duhanı, (4) Kuş apa (?) duhanı, Dizi duhanı, Bayır duhanı, Okçular duhanı, (5) Halîfeler duhanı, Ova duhanı, Cebeliye duhanı, Şu'ûr duhanı, (6) Ucu kuru duhanı, Basma duhanı, Dîp sarısı duhanı, (7) Demet duhanı, Göbek duhanı, Bogça duhanı, Dolma duhanı, (8) Urus duhanı, Tanbekü (tönbeki) duhanı.

(9) Ağır bahâlara çıksa aceb mi cân otudur
Duhânı zâhid har sanmasın yaban otudur

Kürsîde söyle varise bir gayrı müşkilin
Zâhid duhânı agzına alma yanar dilin

Tütsün duhan hâme-i âteş-zebânımız
Hâtem-i huzûr-ı yâra münâsib buhûrdur

Min kelâm-ı Nûşirevân-ı Âdil (47b)

Bu kısım nasihat içerikli bir metindir:

(2) Mâdâm ki gece gündüz ve gündüz gece olmadadır, hâller mütegayyir olduğun (3) acebleme,
bir kimesne ger pâdişâh ile biliş ola niçin uyku uyuya,
bir kişinin (4) dirliği murâdınca olmaya kendüyi dirilerden saymasın,
niçin dost (5) diyessin şol kişiye kim düşmeninle dost ola,
hünersiz kişiye (6) dost olma kim yaramaz amele düşersin,
insâfi nefsinde pişe (7) edin ki kâdılık ve beglik işin olmaya,

⁴¹ Satır üstüne tekrar "külâh-ı Konya" yazılmış.

hakkı söyle ne kadar acı (8) dahı olursa,
 dilersen ki râzımı düşmen bilmeye dostuna dahı söyleme,
 (9) kişi dostlara muhtâc olmaktan ölmek yegdir, nâkeslerin etmegin (10) yemekden ac ölmek
 yegdir,
 gönlün i'timâd eylemediği kişiye inanma,
 (11) sana inanmayan kişinin işine girme,
 senden alçak kişiye muhtâc (12) olmağı ulu musîbet bil,
 dünyâ tâlibi olan fâsık ki kendi hâlin bile (13) yegdir şol zâhid-i mütekebbirden ki ameline magrûr
 ola,
 anda ulu fesâhat (14) yokdur ki bilmediği şeye da'vâ kıla,
 andan ulu kabâhat olmaya ki nakdin (15) veresiye vere,
 andan nâkes olmaya kim bir hâcet-mendin hâcetin bitirmege (16) kâdir iken bitirmeye,
 her kim sana gayrîden yaramaz haber getüre ol haberi (17) getirenden bil ve dilini ma'zûr tut,
 bir kimesneyi ki rûzgâr ıslâh eylemeye (18) hiç kimse anın ıslâhına dürüşmesin,
 dilersen ki halk senin iyiliğin (19) söyleye halkın yaramazlığın söyleme,
 kaygım az olsun dersen kimesneyi kötüleme,
 (20) dilersen ki yüzün suyu gitmeye her kişiyi ağırlayıcı ol,
 dilersen ki perden (21) yırtılmaya kimsenin perdesin yırtma,
 dilersen peşimân olmayasın gönlün ârzûsıyla (22) iş etme,
 dilersen ki ardınca kimse seni kötülemeye elin altındaki kişileri (23) arı tut,
 kadrin eksilmesin dilersen gayrîlerin kadrin bil,
 dilersen ki (24) sözüne amel edeler kendi sözünle amel eyle,
 dilersen ki kadrin yüce ola (25) elin altında olan kişileri hoş tut,
 dilersen ki halka sevgili olasın (26) her kişiye eyi söyle,
 akrâmından yigrek olayım dersen elinden geleni halkdan (27) dirîg eyleme,
 dilin uzana dersen eli kısa tut,
 bu cevâhiri Nûşirevân-ı (28) Âdil'den ahz edüp gencîne-i kalbinizde hıfz eylesesiz ve's-selâm.

48a'da "Beyân-ı ecdâd-ı Hazret-i Mevlânâ" başlıklı bir kısım vardır. Burada kısaca Mevlânâ'nın hayatı anlatılır. Bu sayfanın sonunda es-Seyyid Abdülkâdir Geylânî'nin mezarının Bağdat'ta olduğu bilgisinden sonra "aşk", "kemâl" ve "kemâl-i aşk" kelimelerinin ebcede göre rakam değerlerinin sırayla, Geylânî'nin doğum yılı, yaşadığı yıl ve ölüm yılına denk geldiği şu şekilde verilmiştir:

"(21) Vilâdet-i şerîfleri dört yüz yetmiş senesi zarfında vâki' olup **aşk** lafzı (22) dahı vilâdetlerine târîh olmuşdur ve lafz-ı **kemâl** müddet-i hayâtlarına târîh olmuşdur ve (23) **kemâl-i aşk** irtihâllerine târîh olmuşdur ve târîh-i hicret-i nebeviyyeden beş yüz (24) altmış bir senesi dâr-ı fenâdan dâr-ı bekâya nihlet buyurmuşlardır."

7. Ayrı Olarak Ele Alınan Risaleler

Mecmua boyunca ayrı birer risale olarak ele alınan üç bölüm vardır, Firâkî'nin *Sûretü'r-reml* adlı manzumesi, *Risâle-i Mefâtîhü'l-cenân*'dan nakledilen sekiz bablık kısım, 1169-76 (1755-63) yıllarının gurre-nâmesi.

A. Sûretü'r-reml

38a-b yaprağında yer alan Firâkî'nin *Sûretü'r-reml* adlı manzumesi, Hazret-i Ali'den nakledildiği belirtilen Türkçe bir remil suretidir. Fâilâtün fâilâtün fâilün vezninde toplam 24 beyitten oluşur. Remlin nasıl bakılacağı hakkındaki dört beyitlik girişe göre üç satır nokta dökülür,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/9 Summer 2013

birinci satır ikinciden uzun olmalıdır, üçüncüsü en kısadır. Sonra ele kalem alınıp noktalardan sekizer sekizer çıkarılır. Kalan sayılara göre kişinin talihi hakkında iki veya üçer beyitlik sekiz başlık altında bilgi verilir. 38b’de sonda, yukarıdaki tarife uygun olarak kalanı “bir” olan örnek bir reml sureti verilmiştir. Burada bu manzumenin tamamı verilecektir:

Hâzâ es-sûretü’r-reml nukile min Hazret-i Alî keremallâhu vechehu

Gel berü ey tâlib-i esrâr-ı reml
Almak istersen eger ahbâr-ı reml

Şâh-ı merdândan rivâyedir sahîh
Üç satır nokta dök ey merd-i fasîh

Satr-ı evvel ola sâniiden dirâz
Sâlisi hem sâniiden kûtâh u az

Pes kalem al deste ey seyyâh-ı deşt
Tarh kıl ol noktalardan heşt heşt

el-Evvel

Bir kalırsa Zühredir ey mâh-rû
Tâli’ in mes’ûddur fâlin nikû

Cümle maksûdun murâdın bî-kusûr
Hâsıl ola bâ-safâ vü bâ-sürûr

es-Sânî

Ger iki kalırsa ol Mirrîhdir
Cânib-i Hak’ dan sana tevbîhdir

Kalbini eyle o niyyetden berî
Tâ olasın her beliyâtndan berî

Nâ-ümîd olma yürü sabr eyle var
Sabr ile oldu müyesser cümle kâr

es-Sâlis

Kalsa ger üç nokta bâkî bil Zeneb
Ol murâdın hâsıl olmaz bî-ta’ab

Hâsıl olmaz sabr ile işbu murâd
Çok meşakkat var sana kılma inâd

Âkıbet olsun varisen işbu iş
Açup agzın kimseye saydırma diş

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

er-Râbi‘

Çâr kalırsa Zuhaldır gel acel
Eyleme var sabr ile eyle amel

Sabr ile her derde hod dermân olur
Sabr ile kul vakt olur sultân olur

Bagrına taş basuban sen kıl sabır
Hâsıl olunca murâdın kıl sabır

38b el-Hâmis

Penc kalırsa ol Zuhaldır gel acel
İste maksûdun Hudâ’dan her mahal

Sabr ile erdin murâda sen hemân
Çogu gitdi az kalmışdır zamân

es-Sâdis

Ey efendi altı kalırsa Kamer
Şükr kıl maksûduna buldun zafer

Kevkebin burc-ı şerefde ey hümâm
Tâli’in sa’d u sa’âdetde tamâm

es-Sâbi‘

Yedi kalırsa Utâriddir hemân
Her sa’âdet sana vâriddir hemân

‘An-karîb olur murâdın bi’t-tamâm
Pes ne hâcet ola tatvîl-i kelâm

es-Sâmin

Şemsdir kalsa sekiz ey âfitâb
Tâli’indir iste sen rûşen cevâb

Ey birâder çekme gam kılma ta’ab
Hâsıl olur bî-şürû‘ u bî-taleb

Vuslat-ı yâr ile kalbin şâd kıl
Bu **Firâkî**’yi du’âda yâd kıl

Temmetü’l-hurûf

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

B. Risâle-i Mefâtihü'l-cenân'dan menkûl

43b-45a'daki *Risâle-i Mefâtihü'l-cenân*'dan nakledilen sekiz bablık kısımda, her babın başında bir ayet vardır. Eserin ismi Ahmed-i Dâ'î'nin *Miftâhü'l-cenne*'sini hatırlatıyorsa da bablar tamamen farklıdır. Bab başları:

1. Mü'min-i pâk-mezheb beyânındadır,
2. Salâh-ı hâl beyânındadır,
3. Sıddîk-i sâdık ve hayr-hâh-ı muvâfık hisâlindedir,
4. Ahde vefâ ve sırrı ihfâ edenlerin ahvâli beyânındadır,
5. Erbâb-ı nifâk ve ashâb-ı şikâk beyânındadır,
6. Hasûd-ı lâ-yesûd beyânındadır,
7. Gayyâb ve kezzâb beyânındadır,
8. Mürâyî ve gammâz ve hercâyî-i hemmâz beyânındadır.

C. 1169-76 (1755-63) Yıllarının Gurre-nâmesi

48b'de 1169-76 (1755-63) yıllarına ait gurre-nâme ile altında gurre-nâmelerde sık rastlanan iki mısra bulunur:

Zâr eder bülbülleri cevriye hiç vermez âmân
Bâg-ı dehrin her zamân zehrini içmekte cihân

Sipihrin fâriğin vaslında mâh u âfitâbından
Garaz ıyd-ı visâlidir bu ay u gün hesabından⁴²

50a'da günlere göre burçların uğurlu ve uğursuz olup olmadıklarını gösteren bir cetvel ile 50b'de günler ve burçlarla ilgili iki kısa şiir yer alır:

Düşenbe ile şenbe gitme şarka
Ne yekşenbe ne cum'a günü garba

Seşenbihle çehârşenbihde zinhâr
Şimâle gitme gel ey yâr-ı gam-vâr

Cenûba kılma pençşenbihde niyyet
Kılıpdır çün Alî böyle vasiyyet

Hamel ü Sevr ile Cevzâda olur fasl-ı bahâr
Seretân ü Esed ü Sünbüledir yaya karâr

Oldu güz faslına Mîzân ile Akreb dahı Kavs
Cedy ile Delv ile Hût etdi kışın tahayyür-bâr

Gûşunda bunu bülbül okur güllere her bâr
Yâ gülşene yâ rûşene yâ Ahmed-i muhtâr

⁴² Günay Kut, "Yazmalar Arasında III: Gurre-nâme ve Le'âlî'nin Gurre-nâmesi ile Rûz-nâmelerde Görülen İki Beyit", *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları Hasibe Mazoğlu Armağanı*, 22/II, Harvard Üniversitesi, Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Cambridge, Mass. 1998, s. 133-40.

Sonuç

Şair olarak kaynaklarda yer alan, şiirleri bilinmeyen Elîfzâde Feyzî tarafından derlenen, 18. yüzyıla ait bu mecmuadan hareketle, bir şairin bilinmeyen şiirlerini ortaya koymak mümkün olmuştur. Elîfzâde'nin tıpkı telif bir eser gibi değerlendirdiği göz önüne alındığında bu mecmuanın gün ışığına çıkarılmasının önemi bir kat daha artmıştır.

Daha önce yayımlanan “Onyedinci Yüzyıldan Bir Kırkambar: Baldırzâde Ailesine Ait Bir Mecmua”⁴³ adlı makalemizde de belirtildiği gibi derleyicisi belli olan mecmualar, mecmuayı derleyen açısından ele alınacak olursa; mecmuanın içeriği, derleyicisinin okuma pratiğini ortaya koyması açısından önemlidir. Bu mecmua yardımıyla içinde yaşadığı mekândan bahsetme ihtiyacını da duyan 18. yüzyıldaki bir şairin okuma ve şiir zevki, ilgi alanı ortaya çıkarılmıştır. Feyzî'nin mecmuasına aldığı metinler/şiirler arasında Firâkî'nin *Sûretü'r-reml* adlı manzumesi ve gurre-nâmeler; Nûşirevân-ı Âdil'den nakledilen nasihat içerikli metin ve diğer nasihat içerikli beyitler; bazı meşhur unsurlar; konularına göre tasnif edilmiş beyitler; Bursa'yla ilgili bazı manzumeler bulunur. Buna göre Feyzî astronomi konusuna, ahlâkî eserlere de ilgi duyan çok yönlü bir okurdur denebilir. Yine içeriğinden hareketle mecmualar, ait olduğu zamanda hangi metinlerin dolaşımında olduğunu, dolayısıyla o zamanın kültür ve düşünce dünyasını, döneminin okuma pratiğini yansıtabilir.

Elimizdeki mecmua örneğinden yola çıkarak karışık mecmuaların yayımlanması sırasında, mecmuanın içindeki değişik unsurların konularına göre tasnif edilmesi (gazeller, kasideler, tarih şiirleri, mensur eserler; dini metinler, astronomik metinler gibi), bunların ayrı başlıklar altında toplanması, mecmuanın malzemesinin kullanılması ve değerlendirilmesi konusunda araştırmacılara bir kolaylık sağlar kanaatindeyiz.

Aşağıda görsel olarak da dikkati çeken bu mecmuadan bazı örnekler yer almaktadır: sırasıyla 3a-b, 7b-8a, 9b-10a, 11b-12a, 24b-25a, 27b-28a, 33b-34a, 37b-38a, 41b-42a, 48b-49a, 53b-54a.

⁴³ “Onyedinci Yüzyıldan Bir Kırkambar: Baldırzâde Ailesine Ait Bir Mecmua.” **Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic**. C. 8/1 (Kış 2013): 549-578.

3a

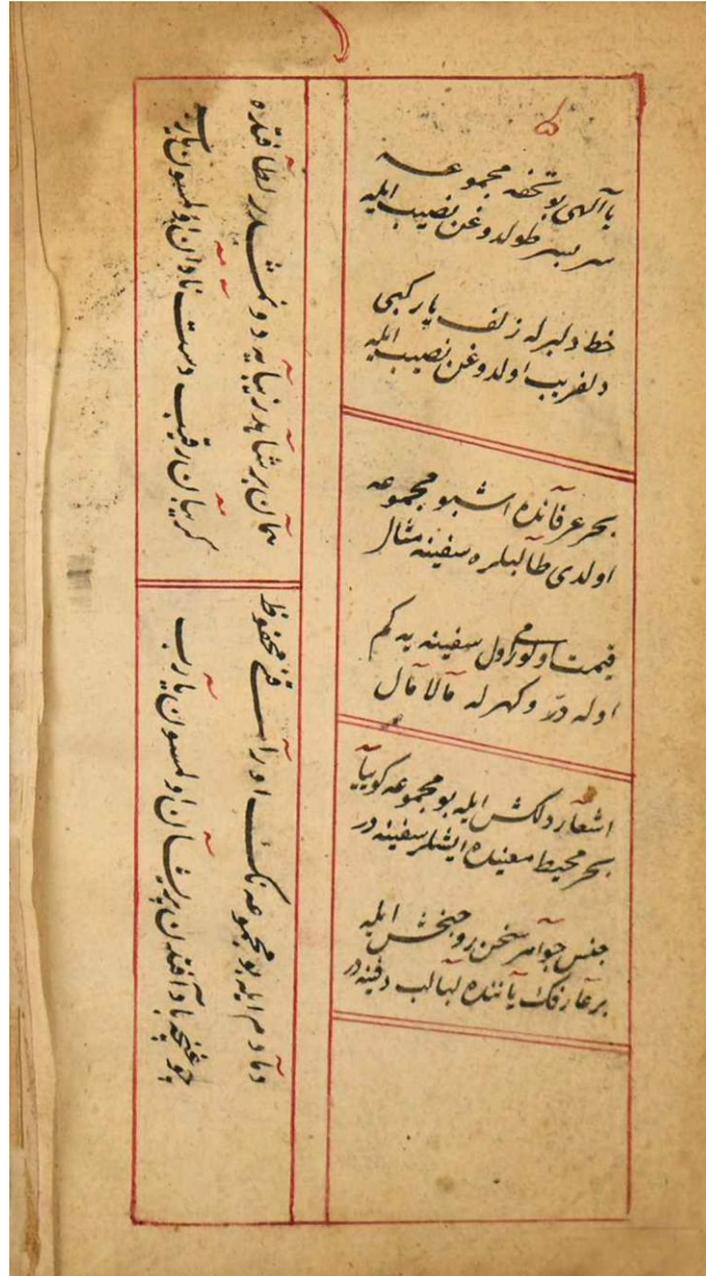
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

doi

3b

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

doi

7b-8a

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

9b-10a

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

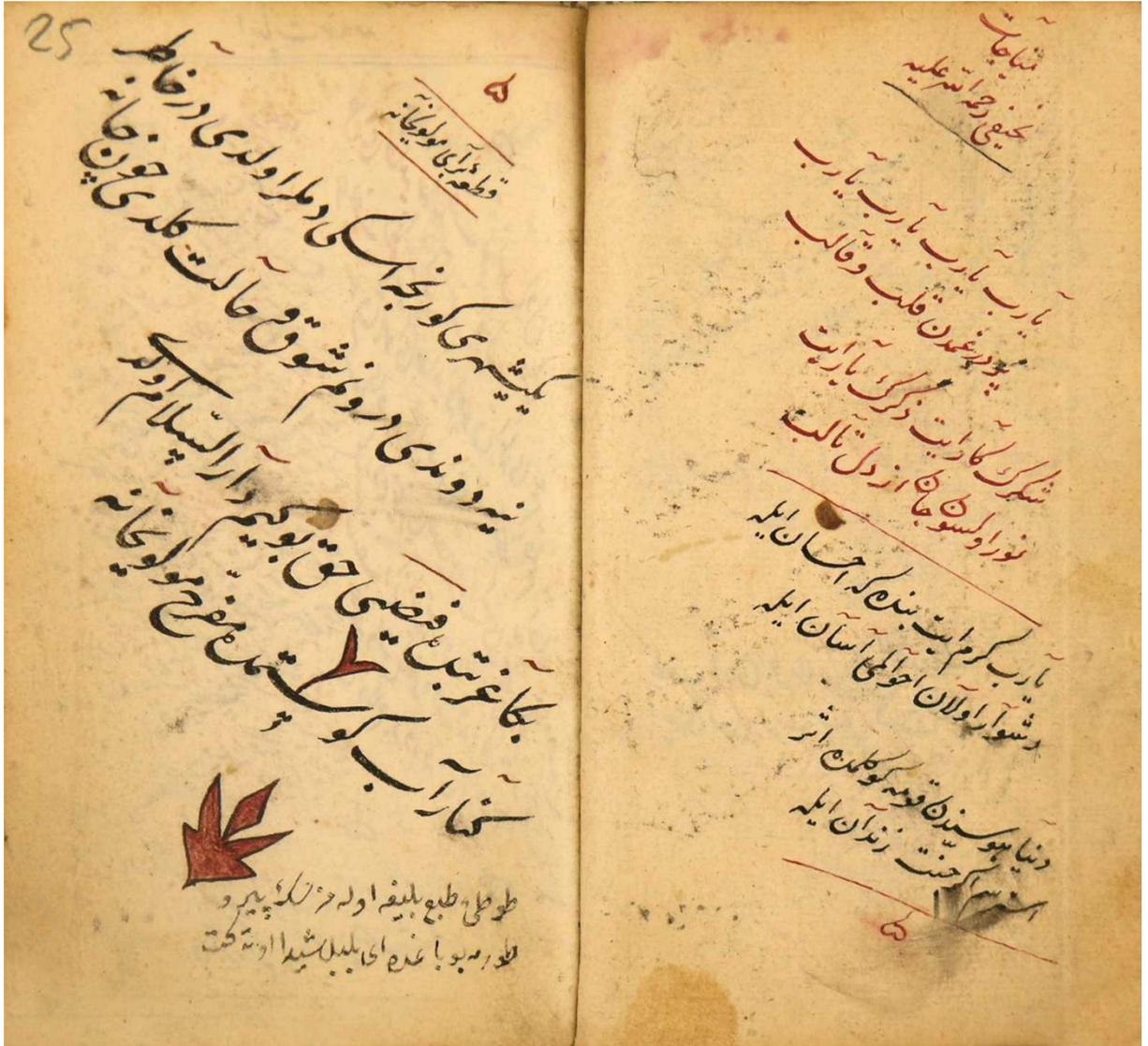

11b-12a

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

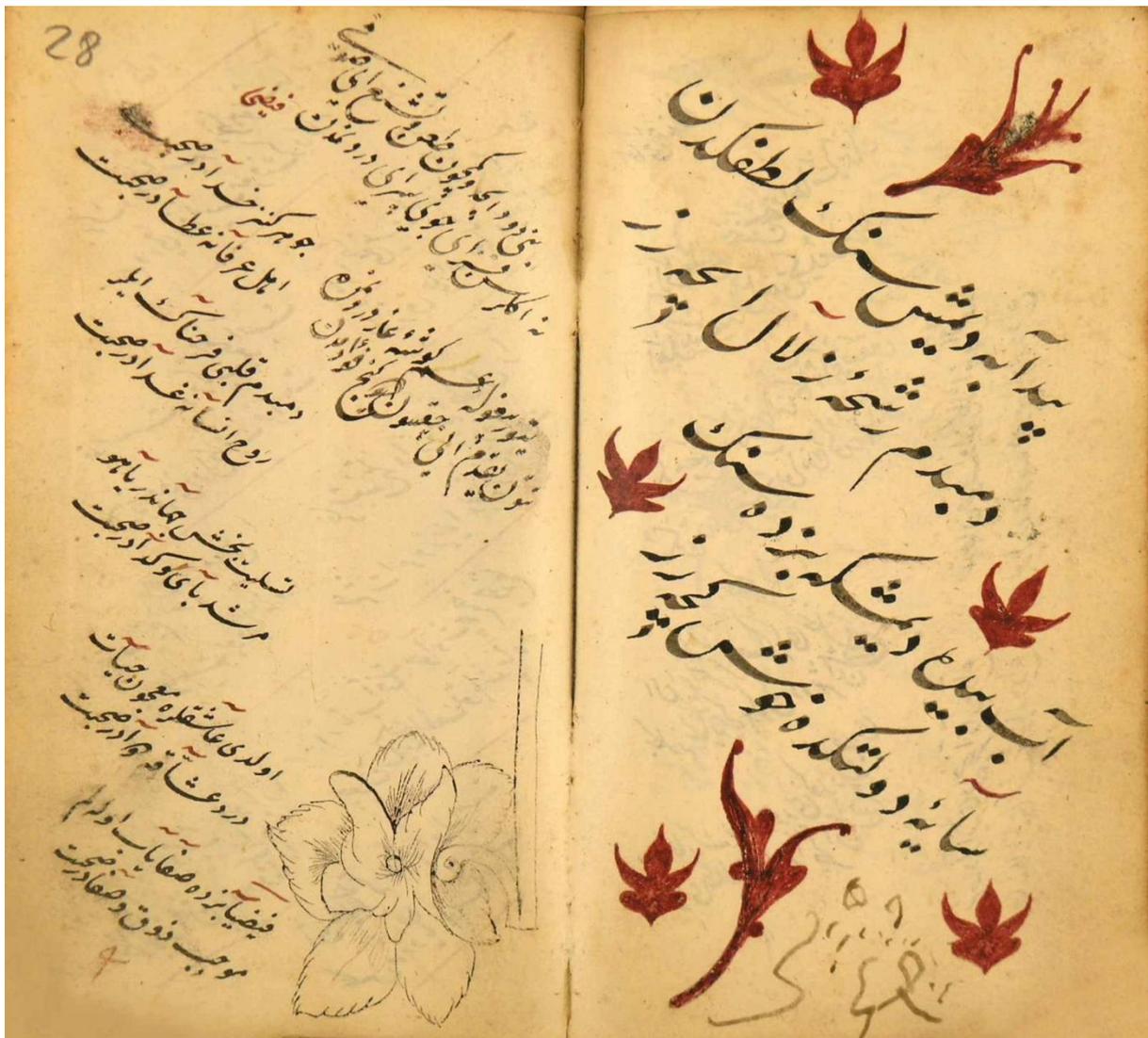

24b-25a

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

27b-28a

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

33b-34a

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

37b-38a

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

41b-42a

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

48b-49a

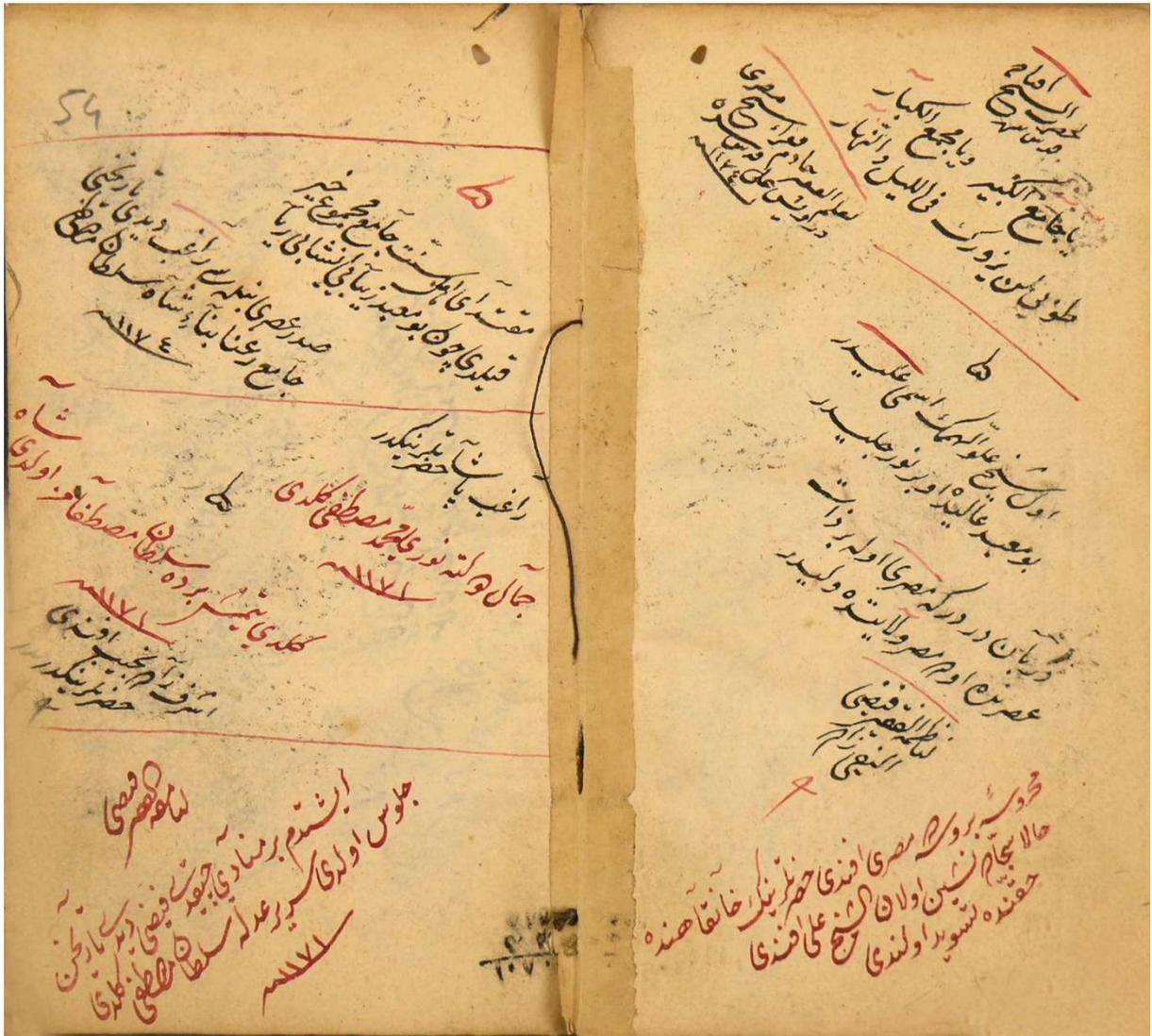
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

doi

53b-54a

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

KAYNAKÇA

- AKKAYA Hüseyin, **Nevres-i Kadîm ve Türkçe Dîvânı: İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım**, 2 c. Harvard Üniversitesi, Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Cambridge Mass. 1996.
- ALTUNSU Abdülkadir, **Osmanlı Şeyhülislâmları**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1972.
- Bağdatlı Rûhî Dîvânı**, (Haz.: Coşkun Ak), 2 c. Uludağ Üniversitesi, Bursa 2001.
- Bursalı Mehmed Tahir, **Osmânî Müellifleri**, III c. Matbaa-i Amire, İstanbul 1333 (1914-15) - 1342.
- BÜYÜKKARCI YILMAZ, Fatma, "Onyedinci Yüzyıldan Bir Kırkambar: Baldırzâde Ailesine Ait Bir Mecmua." **Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic**, C. 8/1 (Kış 2013): 549-578.
- CANIM Rıdvan, **Başlangıçtan Günümüze Edirne Şairleri**, Akçağ, Ankara 1995.
- DIJKEMA F. Th., **The Ottoman Historical Monumental Inscriptions in Edirne**, E.J. Brill, Leiden 1977.
- Edirneli Kâmî ve Dîvânı**, (Haz.: Gülgün Erişen Yazıcı), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-275465/h/kami.pdf>, (ET: 20.08.2013).
- Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı**, (Haz.: Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım), Turkuaz, İstanbul 2012.
- Fuzûlî, Türkçe Divan**, (Haz.: Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgân Cunbur), Türkiye İş Bankası, Ankara 1958.
- GÜVEMLİ Zahir, "Bursalı Ahmed", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 6, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1992, s. 452.
- İbn-i Kemâl, Dîvân: Tenkidli Metin**, (Haz.: Mustafa Demirel), Fakülteler Matbaası, İstanbul: 1996.
- Mecmua**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları no 484, (ŞR 484).
- Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmani: Osmanlı Ünlüleri**, (Yayına Haz.: Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman), 4 c., Tarih Vakfı, İstanbul 1996.
- On Altıncı Yüzyıl Şairlerinden Prizrenli Şem'î'nin Divanının Edisyon Kritiği ve İncelenmesi**, (Haz.: Murat Ali Karavelioğlu), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1219046/h/girisprizrenlisemi.pdf>, (ET: 23.08.2013).
- KUT Günay, "Mecmûa", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, c. 6, Dergâh, İstanbul 1986, s. 170-73.
- KUT Günay, "Yazmalar Arasında III: Gurre-nâme ve Le'âlî'nin Gurre-nâmesi ile Rûz-nâmelerde Görülen İki Beyit", **Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları Hasibe Mazoğlu Armağanı**, 22/II, Harvard Üniversitesi, Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Cambridge, Mass. 1998, s. 133-40.
- KUTLAR Fatma Sabiha, **Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmi**, Dîvân, Ankara 2004.
- PAKALIN Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, III c., Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1946.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

-
- Râmiz ve Âdâb-ı Zurefâ'sı: İnceleme, Tenkidli Metin, İndeks, Sözlük**, (Haz.: Sadık Erdem), Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1994.
- SERİN Muhittin, "Enîs Mevlevî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 11, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995, s. 241.
- SEZEN Tahir, **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü (Alfabetik Sırayla)**, Başbakanlık Devlet Arşivleri, Ankara 2006.
- Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı Sözlüğü**, (Haz.: Halûk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1988.
- TUMAN Mehmet Nâil, **Tuhfe-i Nâilî: Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri**, (Haz.: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı), 2. c., Bizim Büro, Ankara 2001.
- YAKIT İsmail, **Türk-İslâm Kültüründe Tarih Düşürme ve Ebced Hesabı**, Ötüken, İstanbul 2003.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

